
HOSSZMETSZETI VIZSGÁLATOK ISKOLAI KONTEXTUSBAN

Csapó Benő

Szegedi Tudományegyetem, MTA–SZTE Képességkutató Csoport

Az iskola alapvető feladata a tanulók *fejlesztése*, ebből következően a pedagógiai kutatás egyik legfontosabb területe az oktatási rendszerben eltöltött évek alatt végbement *fejlődés* vizsgálata. Ugyanakkor – részben az iskola ismeret-centrikus jellegének tulajdoníthatóan – a pedagógiai felmérések túlnyomó többsége a tanulók tudásszintjére irányul, a képességek fejlődésével is inkább csak az alapkutatás jellegű felmérések foglalkoznak. A fejlődés vizsgálatára szolgáló felmérések a gyakorlati problémák miatt általában a *keresztmetszeti* technikát alkalmazzák, amely a fejlődés valódi mértékére csak közelítő becslést adhat, és nem alkalmas a fejlődési pályák, valamint az ok-okozati összefüggések feltárására.

A *hosszmetszeti* (követéses, longitudinális) felmérések alkalmasak a tanulók egyedi fejlődési folyamatainak feltárására, de a technikai nehézségek és a kutatás időbeli elhúzódása miatt ez a technika nem vállalkozhat az információigény gyors kielégítésére. Mindezek miatt korábban viszonylag kevés hosszmetzeti vizsgálatra került sor. Az utóbbi években azonban mind több olyan gyakorlati probléma (pl. a tanulók fejlődési lemaradásainak korai diagnózisa, az iskolai hatékonyság megítélése) merült fel, amelyek megoldása elengedhetlenné teszi mind több longitudinális alapkutatás elindítását.

E felismerések jegyében a Szegedi Tudományegyetemen is megindultak a nagymintás longitudinális vizsgálatok. Először az iskolai nyelvtudáshoz kapcsolódóan 2000–2002-ben került sor egy részben követéses adatfelvételre, amely közel 5000 tanuló 6–8 és 10–12 évfolyamok közötti fejlődésének leírását tette lehetővé. Ezt követően 2003 szeptemberében indult a tanulók hosszabb távú követésére tervezett longitudinális kutatási program hasonló méretű országos reprezentatív mintákkal az akkori 1., 5. és 9. évfolyamokon.

Az előadás összefoglalja a longitudinális felmérések általános elméleti kereteit, és áttekinti más tudományágak (fejlődéslélektan, gazdaságtan, szociológia, orvostudomány) követéses vizsgálatainak sajátosságait. Ezután részletesebben kitér a hosszmetzeti pedagógiai vizsgálatok elméleti-tudományos jelentőségére, az ilyen jellegű alapkutatások legfontosabb kérdéseire, majd bemutatja az oktatási rendszerek jelenlegi fejlődésének azokat a mozzanatait, amelyek gyakorlati szempontból különösen aktuálissá teszik a hosszmetzeti vizsgálatokat. Elemzi azokat a módszertani problémákat, amelyek a hosszmetzeti programok során felmerülnek, és kifejti, miként lehet ezeket megoldani a különböző technikák kombinálásával, illetve az eredmények integrálására alkalmas szimulációs modellekkel. Felvázolja a 2003-ban indult kutatási program fő céljait, bemutatja a mintákat, a mérőeszközöket, az adatok szerkezetét és elemzésük lehetőségeit. A felvetett kérdéseket a korábbi hosszmetzeti adatfelvétel, illetve a folyamatban levő kutatási program első eredményeivel illusztrálja.